

การรับรู้กฎหมายและการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชน
ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ

AWARENESS OF LAWS ON LAND USE AMONG PEOPLE IN THE AREA OF
MAE LAO – MAE SAE WILDLIFE SANCTUARY

¹บุญฤทธิ์ วิจิตร, ²ปิยะพิศ ขอนแก่น, ³รัชนิวรรณ คำตัน และ ⁴ปัญจพร คำโย

¹Boonrit Wijit, ²Piyapit Khonkaen, ³Ratchaniwan Khamtan and ⁴Panjaborn Khamyo

¹ สาขาวิชาการจัดการป่าไม้, มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ

¹Department of Forest Management, Maejo University Phrae Campus, Thailand

¹Corresponding Author's Email: punchaporn2525@gmail.com

Received: 2025-07-04

¹เบอร์โทร: 065-528-7993

Revised: 2025-07-29

Accepted: 2025-07-29

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคมและข้อมูลทั่วไปของประชาชน 2) เพื่อศึกษาการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชน และ 3) เพื่อศึกษาการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ มาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 จำแนกตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมและข้อมูลทั่วไปของประชาชน 4) เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ จำนวน 328 ราย เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติ t-test และสถิติ One Way ANOVA

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นเพศชาย อายุ 41–50 ปี สถานภาพสมรส จบประถมศึกษา อาชีพรับจ้างทั่วไป อาชีพรายได้รองส่วนใหญ่อาชีพทำไร่/ทำสวน มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท อยู่อาศัยมากกว่า 20 ปีขึ้นไป ถือครองพื้นที่น้อยกว่า 5 ไร่ ใช้ทำสวนผลไม้/สมุนไพร ด้านเข้าร่วมกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ ส่วนใหญ่ไม่เคยคิดเป็น 2) ช่องทางการรับข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 3) การรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ ในด้านปัจจัยด้านอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน จำนวนเนื้อที่ที่ ครอบครอง ลักษณะการทำประโยชน์ในพื้นที่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่แตกต่างกันไม่ส่งผลให้มีระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ที่แตกต่างกัน และพบว่าช่องทางการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับระเบียบกฎหมายไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้

ของประชาชนที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.05 4) พื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะถูกใช้เพื่อการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา รองลงมาคือสวนผลไม้และไร่นา ไร่หมุนเวียน ขณะที่พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างมีสัดส่วนค่อนข้างน้อย

คำสำคัญ: สภาพเศรษฐกิจ; สังคม; การรับรู้กฎหมายป่าไม้; พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

Abstract

This study aimed to study the following: 1) to study the economic, social and general information conditions of the people; 2) to study the people's perception of forest law; and 3) to study the people's perception of forest law in the Mae Lao - Mae Sae Wildlife Sanctuary, Section 121 of the Wildlife Conservation and Protection Act B.E. 2562, classified by economic, social and general information conditions of the people. 4) To study the land use of the people in the Mae Lao - Mae Sae Wildlife Sanctuary area. The sample group consisted of 328 people in the Mae Lao - Mae Sae Wildlife Sanctuary. The instrument used was a questionnaire. The analysis was performed using descriptive statistics, frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and One Way ANOVA.

The results found that 1) Most of the respondents were in Mae Hong Son Province, male, 41-50 years old, married, primary school graduated, general laborers, and secondary income earners, mostly farmers/gardeners, with an income of less than 5,000 baht, living for more than 20 years, and owning less than 5 rai of land for fruit/herb farming. In terms of participation in Mae Lao-Mae Sae Wildlife Sanctuary activities, most of them had never thought about it. 2) The overall channels for receiving information about forestry laws were at a moderate level. 3) The awareness of forestry laws among people in Mae Lao-Mae Sae Wildlife Sanctuary in terms of age, status, education level, occupation, monthly income, area occupied, characteristics of land use, and participation in wildlife sanctuary activities did not result in different levels of forestry law awareness. It was also found that the channels for receiving information about legal regulations were not related to the level of forestry law awareness among people at a significance level of 0.05. 4) 4) Most of the area in Mae Lao-Mae Sae Wildlife Sanctuary is used for agriculture, especially rice farming, followed by orchards and rotational farming, while community areas and buildings account for a relatively small proportion.

Keywords: Economic; Social; Awareness of Forestry Laws; Wildlife Sanctuary Area

บทนำ

การครอบครองที่ดินของคนไทยมีมาแต่ช้านานโดยปรากฏเริ่มแรกตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ในรัชกาลของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งทรงดำเนิน รัฐประศาสน์นโยบาย ส่งเสริมเศรษฐกิจเกี่ยวกับการทำประโยชน์ ในที่ดิน เพื่อให้ได้พืชผลมาเป็นปัจจัยในการบริโภคและอุปโภคพอควรแก่ระดับการครองชีพในสมัยนั้น เมื่อราษฎรเข้าบุกเบิกหักร้างถางพงในที่ดินจนเพาะปลูกได้ผลได้ประโยชน์แล้วก็โปรดให้ที่ดินนั้น ๆ เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ออกแรงออกทุนไป ดังปรากฏในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า "ล๑ สร้างป่าหมากป่าพลู ทั่วเมืองทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าคาง (ขนุน) ก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ใครสร้างได้ไว้แก่นั่น ล๑" Department of Lands (2008) จะเห็นได้ว่าคน ได้เริ่มมีการครอบครองเป็นเจ้าของที่ดินตั้งแต่สมัยยุคกรุงสุโขทัยจนถึงปัจจุบันที่มีการครอบครองเป็นเจ้าของที่ดิน ในปัจจุบัน มีสิทธิในการครอบครองที่ดินได้มีกฎหมายมารองรับ MKC Legal (2021) แสดงให้เห็นว่าประชาชน ที่ถือครอบครองที่ดิน หรืออาศัย หรือทำมาหากินในพื้นที่ป่านุรักษ์นั้น ได้ครอบครองที่ดินที่มีสิทธิครอบครอง ในที่ดิน จึงเป็นที่ดินที่มีเพียงสิทธิครอบครองนั้นตามประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นเอกสารสิทธิที่ แสดงการครอบครองและใช้ประโยชน์ในการทำกินเท่านั้นที่ดินประเภทนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าที่ดินมือเปล่า หมายถึงกรรมสิทธิ์ยังเป็นของรัฐ

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 มีวัตถุประสงค์เพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ของบุคคลอย่างมีเหตุผล เพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในเขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า มาตรา 121 ของกฎหมายฉบับนี้กำหนดให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชต้องสำรวจการถือครองที่ดินของประชาชนในพื้นที่อนุรักษ์ให้แล้วเสร็จภายใน 240 วัน เพื่อเตรียม ออกกฎหมายลำดับรอง (พระราชกฤษฎีกา) สำหรับยืนยันแนวเขตและแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งเรื่องสิทธิที่ดิน ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมายาวนาน ผลจากการสำรวจพบว่ามีประชาชนถือครองที่ดินในพื้นที่ป่านุรักษ์ 227 แห่ง รวม 316,560 ราย จำนวน 468,256 แปลง คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 4.27 ล้านไร่ ซึ่งข้อมูลดังกล่าว จะใช้เป็นพื้นฐานในการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกับการอนุรักษ์อย่างสมดุล (Pinnoi, 2022)

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน ครอบคลุมพื้นที่ภูเขา สูงชันซึ่งเป็นต้นน้ำของลำห้วยสำคัญหลายสาย และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหายาก เช่น กวางผาและ เสี่ยงผา รวมถึงมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง พื้นที่ทั้งหมดประมาณ 514 ตารางกิโลเมตร หรือ 321,250 ไร่ ประชาชนพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาหลายเผ่า ได้แก่ มูเซอ ลีซอ กะเหรี่ยง แม้ว ตองสู อีโก้ และจีนฮ่อ ที่มี วิถีชีวิตและการใช้ประโยชน์ที่ดินแตกต่างกัน โดยอาศัยและใช้พื้นที่ทำการเกษตร รับจ้าง หรือทำงานนอกพื้นที่ ภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 มาตรา 121 มีการสำรวจการถือครองที่ดิน ของประชาชนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ พบว่ามีผู้ถือครอง 1,829 ราย รวม 3,245 แปลง รวม เนื้อที่ 20,114.12 ไร่ แยกเป็น จังหวัดเชียงใหม่ 511 ราย (901 แปลง) และแม่ฮ่องสอน 1,318 ราย (2,344 แปลง) อย่างไรก็ตาม ปัญหาการขยายพื้นที่ทำกินและการบุกรุกพื้นที่ป่ายังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แม้ภาครัฐจะมีการประกาศใช้กฎหมายตามมาตรา 121 เพิ่มขึ้นทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 แต่ปัญหาดังกล่าวยังไม่สามารถแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ จาก

สถานการณ์นี้ จึงเกิดแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การรับรู้กฎหมายและการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ” เพื่อวิเคราะห์ระดับความเข้าใจของประชาชนที่มีต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และศึกษารูปแบบการใช้ที่ดินในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางในการจัดการพื้นที่ที่ครอบครองที่ดินและที่อยู่อาศัยของประชาชนให้เกิดความเหมาะสมและสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคมและข้อมูลทั่วไปของประชาชน
- 2) เพื่อศึกษาการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชน
- 3) เพื่อศึกษาการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ มาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 จำแนกตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลทั่วไปของประชาชน
- 4) เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ดำเนินการศึกษาในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแสดงผลเป็นตัวเลขหรือค่าสถิติ การศึกษาได้ดำเนินการตามหัวข้อต่าง ๆ ประกอบด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวิจัย เทคนิคในการวัด การ ทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล รายละเอียดดังนี้

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาวิจัย คือ ประชาชนที่ถือครองพื้นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ทำกินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ ตามมาตรา 121แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 จำนวน 2 จังหวัด 5 ตำบล ประกอบด้วย โป่งสา ป่าแป้ เมืองแปง ยั้งเมิน และเมืองกาย จำนวน 1,829 ราย คำนวณจากสูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และคำนวณการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) แบบเป็นสัดส่วนกับขนาดของกลุ่ม (Proportionate) จึงเก็บข้อมูลจำนวน 328 ตัวอย่าง

2. เครื่องมือการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณได้ใช้แบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ นั้น เป็นแบบสอบถามที่นักวิจัยสร้างขึ้น

โดยเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research method) ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสภาพทั่วไป และข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ช่องทางการรับข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ โดยมีระดับการรับรู้ข่าวสาร 3 ระดับ คือ เป็นประจำ (2 คะแนน) บางครั้ง (1 คะแนน) และไม่เคย (0 คะแนน) ซึ่งสามารถแบ่งเกณฑ์วัดระดับ การรับรู้ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 1.35 – 2.00 ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 0.68 – 1.34 และระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 0.00 – 0.67

ส่วนที่ 3 การรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แม่เลา-แม่สะ จำนวน 22 ข้อ โดยมีการกำหนดคะแนนเป็น คำตอบถูก (1 คะแนน) และคำตอบผิด (0 คะแนน) โดยแบ่งเกณฑ์วัดระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับมากค่าเฉลี่ย 13.34 - 20.00 ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 6.67 - 13.33 และระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 0.00 - 6.66

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายจากแบบสอบถาม ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยมีการดำเนินการ ดังนี้

1. ตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมมาได้
2. ลงรหัสข้อมูลจากแบบสอบถามทุกข้อ และตรวจสอบการลงรหัส
3. นำข้อมูลที่ตรวจสอบลงรหัสแล้วไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1) ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ความถี่ (Frequency) เพื่อสรุปข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม ตัวอย่างและการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ

2) ใช้สถิติอนุมาน (Inductive Statistics) หรือสถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) เพื่อทำการเปรียบเทียบและทดสอบข้อมูล ได้แก่

2.1) ใช้ค่าสถิติ Independent-Sample T-test (T-test) เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย ตัวแปร 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน

2.2) ใช้ค่าสถิติ One-Way ANOVA (F-test) เพื่อทดสอบความแปรปรวนของตัวแปรตาม ที่มี การจำแนกตามตัวแปรอิสระ มากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป

2.3) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) ในการหาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่เป็นอิสระต่อกันกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ระดับ 0.05

โดยทำการทดสอบคุณภาพของเครื่องมือก่อนจะนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมาย แล้วนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์สถิติทางสังคมศาสตร์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคมและข้อมูลทั่วไปของประชาชน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน คิดเป็นร้อยละ 57.6 เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 57.3 อายุ 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.5 สมรส คิดเป็นร้อยละ 65.2 จบประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 48.8 อาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 41.2 ด้านอาชีพรายได้รองส่วนใหญ่อาชีพทำไร่/ทำสวน คิดเป็นร้อยละ 48.2 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 75.9 อยู่อาศัยมากกว่า 20 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 82.3 ถือครองพื้นที่น้อยกว่า 5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 50.6 ใช้ทำสวนผลไม้/สมุนไพร คิดเป็นร้อยละ 25.0 ด้านเข้าร่วมกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ แะ ส่วนใหญ่ไม่เคยคิดเป็นร้อยละ 69.8

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชน ผลการวิจัยพบว่า

2.1 ช่องทางการรับข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ แะ มาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562

ช่องทางการรับข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 0.69) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน (ค่าเฉลี่ย = 1.41) รองลงมาได้แก่ การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย = 1.00) เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ แะ (ค่าเฉลี่ย = 0.99) บุคคลในครอบครัว (ค่าเฉลี่ย = 0.68) สื่อออนไลน์ (ค่าเฉลี่ย = 0.56) หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย โทรศัพท์/วิทยุ (ค่าเฉลี่ย = 0.54) หน่วยงานราชการในพื้นที่ (ไม่ใช่เจ้าหน้าที่เขตฯ) (ค่าเฉลี่ย = 0.51) เพื่อน/เพื่อนบ้าน (ค่าเฉลี่ย = 0.35) และป้ายประชาสัมพันธ์ (ค่าเฉลี่ย = 0.31) ตามลำดับ

2.2 การรับรู้ต่อกฎหมายป่าไม้ของประชาชนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ในระดับปานกลาง หากพิจารณารายข้อจะพบว่า ข้อที่ประชาชนมีระดับการรับรู้มากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ 1. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ แะ เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย ใช่หรือไม่ 2. บุคคลสามารถเคลื่อนย้ายหลักเขตป้ายแนวเขต หรือ เครื่องหมายแสดงแนวเขตเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ที่อยู่ในพื้นที่อยู่อาศัยหรือทำกินของตนเองได้ ใช่หรือไม่ และ 3. บุคคลสามารถขยายพื้นที่ใช้ประโยชน์เพิ่มเติมได้ ใช่หรือไม่ และพบว่า ข้อที่ประชาชนมีระดับการรับรู้ที่น้อยที่สุด 3 อันดับ ได้แก่ 1. บุคคลที่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ออกจากที่ดินที่ ครอบครองสามารถเข้ามาครอบครองที่ดินทำกินใหม่ได้ ใช่หรือไม่ 2. บุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ไม่มีที่ดินทำกินอื่นละทิ้งการทำประโยชน์พื้นที่ที่ได้รับการสำรวจการครอบครอง เกิน 1 ปี โดยไม่มีเหตุอันควรสามารถเข้ามาครอบครองที่ดิน ใหม่ได้ ใช่หรือไม่ และ 3. การอนุญาตให้ทำกินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นการอนุญาต ตามมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ใช่หรือไม่

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ แะ มาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 จำแนกตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมและข้อมูลทั่วไปของประชาชน ผลการวิจัยพบว่า

การรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ แะ มาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 จำแนกตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมและข้อมูลทั่วไป

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2568)

ของประชาชน ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น การถือครองพื้นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่ทำกิน การใช้ประโยชน์พื้นที่ถือครอง การเข้าร่วมกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ พบว่า การรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ ในด้านปัจจัยด้านอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน จำนวนเนื้อที่ที่ ครอบครอง ลักษณะ การทำประโยชน์ในพื้นที่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่แตกต่างกันไม่ส่งผลให้มีระดับ การรับรู้กฎหมายป่าไม้ที่แตกต่างกัน และพบว่าช่องทางการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับระเบียบกฎหมาย ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.05 ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 Hypothesis test results

Personal factor and social factor	t-test	F-test	R	p-value
1. เพศ	-.477			.634
2. อายุ		1.470		.199
3. สถานภาพ		2.449		.088
4. ระดับการศึกษาสูงสุด		1.249		.281
5. อาชีพหลัก		.954		.446
6. อาชีพรอง		1.168		.325
7. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		.525		.717
8. ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตื่น		1.026		.394
9. ถือครองพื้นที่อยู่อาศัยหรือ พื้นที่ทำกิน		.802		.525
10. การใช้ประโยชน์พื้นที่ ถือครอง		.760		.602
11. การเข้าร่วมกิจกรรมของ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	-.233			.816
12. การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้			-.017	.761

หมายเหตุ: ระดับนัยสำคัญ; * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ

ตารางที่ 2 Land use by local people in Mae Lao – Mae Sae Wildlife Sanctuary

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	เนื้อที่ (ไร่)		รวม (ไร่)
	เชียงใหม่	แม่ฮ่องสอน	
พื้นที่ชุมชน/ที่อยู่อาศัย/สิ่งปลูกสร้าง	125	197	322
นาข้าว	1,503	9,549	11,052
พื้นที่อื่นๆ	167	273	440

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2568)

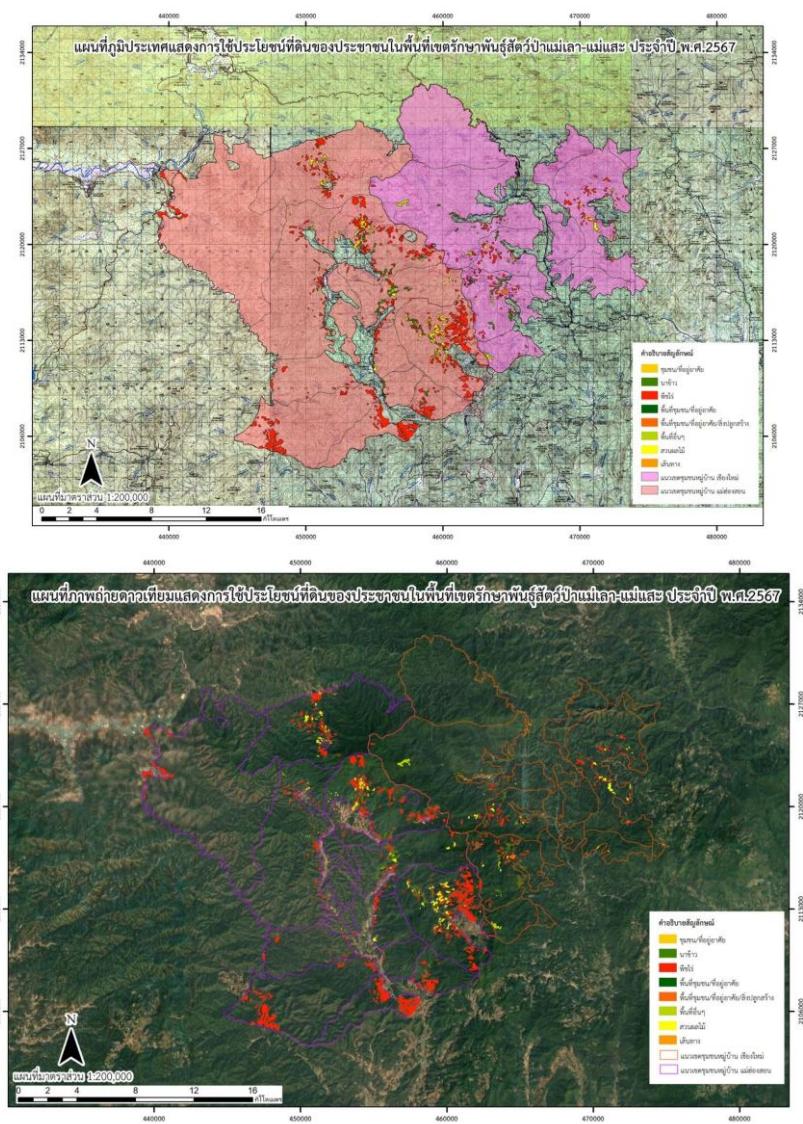
ไร้หมุนเวียน	-	398	398
สวนผลไม้	251	957	1,208
รวมทั้งหมด (ไร่)	2,046	11,374	3,420

หมายเหตุ

ข้าวไร่ ประกอบด้วย นาข้าว, ข้าวไร่ พื้นที่อื่นๆ ประกอบด้วย ไร่ร้าง

ไทร่หมุนเวียน ประกอบด้วย ข้าวโพด กระเทียม สวนผลไม้ ประกอบด้วย ส้ม

จากตารางที่ 2 พบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะถุกใช้เพื่อการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา

ภาพที่ 1 การใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ
สรูปและข้อเสนอแนะ ประจำปี พ.ศ. 2567

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยเรื่อง การรับรู้กฎหมายและการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนในพื้นที่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ สามารถสังเคราะห์เป็นแผนภาพดังภาพที่ 2 ต่อไปนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

จากแผนภาพองค์ความรู้ใหม่ข้างต้น สามารถอธิบายได้ดังนี้

1.ระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาพบว่าระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยประชาชนรับรู้ได้ดีในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถานะของพื้นที่ เช่น การรับรู้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม การรับรู้ในประเด็นทางกฎหมายเชิงลึก เช่น การครอบครองที่ดินใหม่ หรือข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 64 ของพระราชบัญญัติฯ นั้นอยู่ในระดับต่ำ สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนยังขาดความเข้าใจในรายละเอียดของกฎหมายที่มีผลต่อสิทธิในที่ดินและการใช้ประโยชน์พื้นที่ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตในอนาคตได้

2.ช่องทางการรับรู้ข่าวสารของประชาชนส่วนใหญ่พึ่งพาผู้นำชุมชน

ในการศึกษาช่องทางการรับข่าวสารเกี่ยวกับพระราชบัญญัติป่าไม้ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าประชาชนได้รับข้อมูล

ส่วนใหญ่มาจากผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน โดยมีค่าเฉลี่ยการรับรู้สูงสุดในช่องทางดังกล่าว ขณะที่สื่อออนไลน์ สื่อกระจายเสียง หรือป้ายประชาสัมพันธ์มีบทบาทน้อยกว่ามาก แสดงให้เห็นว่าระบบการสื่อสารในชุมชนชนบทเหล่านี้ยังคงอิงกับความสัมพันธ์แบบเครือญาติและโครงสร้างชุมชนแบบดั้งเดิมเป็นหลัก จึงควรให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำชุมชนในการเป็นตัวกลางถ่ายทอดข้อมูลทางกฎหมายอย่างถูกต้อง

3.ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ไม่ส่งผลต่อการรับรู้กฎหมายอย่างมีนัยสำคัญ

จากการทดสอบสมมติฐานทางสถิติพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลและสังคม เช่น เพศ อายุ รายได้ การศึกษา อาชีพ ระยะเวลาการอยู่อาศัย รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ ($p\text{-value} > 0.05$ ทุกตัวแปร) ผลลัพธ์นี้บ่งชี้ว่า การรับรู้กฎหมายไม่ได้ขึ้นกับลักษณะเฉพาะของบุคคล แต่มีแนวโน้มว่าจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกมากกว่า เช่น ช่องทางการสื่อสาร หรือการเข้าถึงข้อมูลอย่างมีระบบและเข้าใจง่ายจากหน่วยงานรัฐ

4.การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่ยังคงเน้นภาคการเกษตรเป็นหลัก

ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ใช้ประโยชน์ภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกใช้เพื่อการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา คิดเป็นเนื้อที่รวม 11,052 ไร่ ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ยังมีสวนผลไม้และไร่มุขเวียนที่ใช้ปลูกพืชจำพวกข้าวโพด กระเทียม และส้ม เป็นจำนวนไม่น้อย พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างก็มีการใช้ที่ดินเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนในพื้นที่ยังคงพึ่งพาพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในการยังชีพอย่างต่อเนื่อง และการดำเนินนโยบายอนุรักษ์ที่ไม่คำนึงถึงบริบทวิถีชีวิตของคนในชุมชน อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์กับการดำรงชีวิตของประชาชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย แต่สัดส่วนของประชากรระหว่างเพศชายและเพศหญิง มีความใกล้เคียงกัน ส่วนมากอยู่ในกลุ่มอายุระหว่าง 41 - 50 ปี รองลงมา คือ กลุ่มอายุ 51 - 60 ปี แสดงให้เห็นว่าสังคมประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ ทั้งจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน กำลังเตรียมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ประชาชนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาเพียงประถมศึกษา เนื่องจากไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ เพราะมีฐานะยากจน และอยู่ในพื้นที่ห่างไกลและเข้าถึงการศึกษาในระบบ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก รับจ้างและมีอาชีพรองทำไร่/ทำสวนและไม่มีที่ดินทำกินแปลงอื่น มีเพียงที่ทำกินในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะเท่านั้น ซึ่งครอบครองพื้นที่น้อยกว่า 5 ไร่ ส่งผลให้มีรายได้ต่อเดือน(ต่อคน) ต่ำกว่า 5,000 บาท ซึ่งต่ำกว่าที่สำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) ทำการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ.2564 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกเดือน จากครัวเรือนตัวอย่างในทุกจังหวัดทั่วประเทศ รายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัว 9,490 บาท ซึ่งต่ำกว่าจึงอาจทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมา เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของปัญหาความยากจนกับรายได้ของประชากร และกลุ่มประชากรที่มีการศึกษาน้อย และมีการครอบครอง

พื้นที่ที่จำกัดไม่เพียงพอ อาจจะทำให้เกิดความต้องการรายได้ที่เพิ่มขึ้นมีแนวโน้มที่จะขยายพื้นที่การใช้ประโยชน์เพื่อให้เกิดรายได้ที่มากขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ช่องทางการรับข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา - แม่สะ มาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 จะเห็นได้ว่าป้ายประชาสัมพันธ์/ป้ายประกาศ เป็นสิ่งที่ประชาชนสนใจค่อนข้างน้อยมาจากการศึกษาของประชาชนส่วนใหญ่ไม่รู้ภาษาจึงทำให้ไม่สนใจการประชาสัมพันธ์ทางตัวหนังสือทำให้การรับรู้กฎหมายของประชาชนและประชาชนในพื้นที่เลือกที่จะฟังผู้นำชุมชนซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในสร้างความมั่นใจเรื่องการประชาสัมพันธ์ เป็นบุคคลที่น่าสมาชิกในชุมชนให้เข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย กฎหมายระเบียบกติกา เป็นบุคคลที่เป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในชุมชนในพื้นที่เป็นผู้ที่ติดต่อสื่อสารกับสมาชิกในชุมชนเพื่อการตัดสินใจของชุมชนและทำตามแผนการรับรู้กฎหมายซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ก็รู้ภาษามีการศึกษาในระดับต่ำ รวมถึงการนำประชาชนทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติในชุมชนไปสู่วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้ สอดคล้องกับ Wongpud (1999) และ Boonjitradul (1991) ที่ให้ความหมายของผู้นำคือ ผู้ที่มีอิทธิพล ในทางที่ถูกต้องต่อการกระทำของผู้อื่น มีอิทธิพลในการที่ถูกต้องต่อการกระทำของผู้อื่นมากกว่า คนอื่น ๆ ในกลุ่มหรือองค์การซึ่งเขาปฏิบัติงาน สามารถใช้อิทธิพลมากในการกำหนดเป้าหมายหรือ ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มหรือองค์การ และยังพบว่า ผู้นำส่วนใหญ่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ เป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Boonjitradul (1991) กล่าวถึง คุณลักษณะของผู้นำประการหนึ่งคือ คุณลักษณะที่เชื่อว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดควรจะเป็นเพศชาย มีสติปัญญา ความเด็ดขาด มีลักษณะบุคลิกภาพ เช่น ความตื่นตัว ความเชื่อมั่นตนเอง และความซื่อสัตย์ ผู้นำจะต้องมีความรับผิดชอบที่สูงมีแรงจูงใจและต้องการความสำเร็จ ของงานสูง สามารถสร้างความ สามัคคี ความไว้วางใจ ความศรัทธาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชน ทำให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การวิเคราะห์ระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ พบว่ามี การรับรู้กฎหมายป่าไม้ในระดับต่ำ คะแนนเฉลี่ยของระดับการรับรู้กฎหมายเท่ากับ 7.50 คะแนน จากคะแนนเต็ม 22 คะแนน แสดงให้เห็นว่าประชาชนยังขาดความเข้าใจในบางประเด็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ ตามมาตรา 121 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ส่วนหนึ่งเกิดจากการดำเนินการตามมาตรา 121 ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการอยู่อาศัยหรือทำกิน ที่อาจจะสร้างความสับสนให้กับประชาชนที่อยู่อาศัย หรือทำกินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะได้ และยังขาดกฎหมายที่จะเป็นหลักในการกำหนดเงื่อนไขการอยู่อาศัยหรือทำกินในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ รองลงมาคือประชาชนส่วนหนึ่งได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะผ่านทางช่องทางผู้นำชุมชนคนละพื้นที่ซึ่งบางพื้นที่อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังเพราะมีพื้นที่ติดต่อกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะ ซึ่งอาจจะทำให้การรับข่าวสารหรือร่วมดำเนินการกับทางเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะมีความคลาดเคลื่อน ส่งผลให้ประชาชนบางกลุ่มไม่เข้าร่วมสำรวจ

การครอบครองที่ดินตามมาตรา 121 และยังมีความเข้าใจในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ในแบบที่ผิด และประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ด้านการศึกษาน้อยจึงมีความเกรงกลัวต่อกฎหมาย เพราะไม่รู้ภาษาหรือความเข้าใจที่ถูกต้องจึงทำให้ไม่กล้าทำผิดกฎหมาย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ข้อมูลที่ได้แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารหรือการเผยแพร่กฎหมายจำเป็นต้องเน้น "เนื้อหาและวิธีการ" มากกว่า "กลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจง" เพราะประชาชนทุกกลุ่มมีระดับการรับรู้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์หรือกิจกรรมรณรงค์จึงควรออกแบบให้เข้าถึงง่าย ตรงประเด็น และกระตุ้นความสนใจของประชาชนโดยรวม แม้ปัจจัยพื้นฐานของประชาชนจะไม่ส่งผลต่อการรับรู้โดยตรง แต่จากการอ้างอิงผลงานของ Kunwong (2017) และ Puthong (2018) พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การร่วมคิด วางแผน หรือจัดการป่าไม้ในท้องถิ่น มีส่วนช่วยเพิ่มความตระหนักรู้และการรักษาทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมอนุรักษ์ และพัฒนาแนวทางให้ประชาชนเป็นเจ้าของการดูแลป่าไม้ร่วมกับรัฐ นอกจากนี้ ผลการศึกษานี้ชี้ว่าการรับรู้กฎหมายไม่เพียงพอที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ดังที่ Yondan (2019) ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและบทบาทกลุ่มทุนบนเขาใหญ่ได้ชี้ให้เห็นว่า ความเข้าใจในทรัพยากรเชิงลึกเป็นตัวแปรสำคัญ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชน เช่น การจัดเวทีเสวนา การสอนผ่านประสบการณ์จริงในพื้นที่ หรือการใช้เรื่องราวของท้องถิ่น จะช่วยสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ได้ดียิ่งขึ้น เมื่อช่องทางการรับรู้ข่าวสารแบบดั้งเดิมไม่สัมพันธ์กับระดับการรับรู้ตามผลการศึกษา อาจจำเป็นต้องสร้างนวัตกรรมการสื่อสาร เช่น การใช้โซเชียลมีเดีย วิชชุชุมชน หรือจัดกิจกรรม "เดินป่าเชิงกฎหมาย" เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้หลากหลาย และน่าสนใจยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ Puthong (2018) การเข้าใจการใช้ทรัพยากรที่สอดคล้องกับความเชื่อ ประเพณี และฤดูกาลของชุมชนเป็นแนวทางสำคัญที่ทำให้มาตรการอนุรักษ์ไม่ขัดแย้งกับวิถีชีวิตดั้งเดิม การนำกฎหมายไปใช้จึงควรมีความยืดหยุ่นและเคารพในบริบทของชุมชน การศึกษาครั้งนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นระดับการรับรู้กฎหมายป่าไม้ของประชาชนเท่านั้น แต่ยังเสนอแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และการบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์ให้มีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และตอบสนองต่อบริบทสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างแท้จริง

ผลการวิจัยพบว่า การขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย รวมถึงการขาดโอกาสทางการศึกษายังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมโครงการที่เน้นการให้การศึกษาเพิ่มเติม เช่น การจัดอบรมกฎหมายป่าไม้ กฎหมายสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายที่ดิน และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง การตั้งศูนย์การศึกษานอกระบบในชุมชน รวมถึงการอบรมทักษะอาชีพควบคู่ไปกับการรู้ทางกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนมีศักยภาพทั้งในด้านเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตในกรอบของกฎหมายที่ถูกต้อง รวมถึงการสื่อสารข่าวสารกฎหมายไปยังประชาชนยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านช่องทางและความเข้าใจของผู้รับสาร งานวิจัยชิ้นนี้เสนอแนะให้พัฒนาช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน เช่น การใช้ผู้นำชุมชนเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข้อมูล พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้ช่องทางที่เข้าถึงง่าย เช่น การประชุมหมู่บ้าน การประกาศเสียงตามสาย หรือการจัดกิจกรรมชี้แจงเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ประชาชนได้รับ

ข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และเข้าใจง่าย นอกจากนี้ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับกฎหมายเขตป่าอนุรักษ์หลายประการ จึงควรมีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เช่น การจัดอบรมให้ความรู้อบรมเชิงปฏิบัติการ(Workshop) การสาธิต หรือการบรรยายที่เน้นการยกตัวอย่างกรณีศึกษาใกล้ตัว นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับเรื่องที่ประชาชนมีความสับสนมากที่สุด ได้แก่ สิทธิการใช้ที่ดินในพื้นที่อนุรักษ์ และข้อจำกัดในการขยายพื้นที่ทำกิน เพื่อป้องกันการกระทำผิดโดยไม่รู้เท่าทันกฎหมาย

ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเป็นสะพานเชื่อมระหว่างภาครัฐและประชาชน ดังนั้นจึงควรได้รับการพัฒนาทั้งในด้านความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงทักษะการสื่อสารและการสร้างความน่าเชื่อถือ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องสู่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้นำแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสานงานกับหน่วยงานรัฐได้ดียิ่งขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา-แม่สะแวก ใช้เพื่อการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา สะท้อนให้เห็นว่าการเกษตรยังเป็นกิจกรรมสำคัญต่อเศรษฐกิจชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของของ Sangsanit (2019) ที่ศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียงอย่างอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังระบุว่า ชาวบ้านมีการปลูกพืชหลากหลาย โดยเฉพาะไม้ผลในพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงน้ำได้ ง่าย รองลงมาคือ สวนผลไม้และไร่นา วนเกษตร ขณะที่พื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้างมีสัดส่วนค่อนข้างน้อย แสดงถึงการกระจุกตัวของชุมชนที่ไม่รุกรานพื้นที่ป่าอย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wichaidit (2017) ที่ศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียงกับแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ก็แสดงผลลัพธ์ในทำนองเดียวกันว่า พื้นที่ชุมชนมักอยู่ใกล้ ถนนหรือแหล่งน้ำ และมักมีขอบเขตชัดเจน ไม่ขยายอย่างรวดเร็ว การใช้ที่ดินในลักษณะนี้สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและการเกษตรเป็นหลัก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ชุมชน/ที่อยู่อาศัย/สิ่งปลูกสร้างมีการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและสิ่งปลูกสร้าง รวมจำนวน 322 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนไม่มากนักเมื่อเทียบกับพื้นที่รวมทั้งหมด โดยแบ่งเป็น 125 ไร่ในจังหวัดเชียงใหม่ และ 197 ไร่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน สะท้อนถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
2. พื้นที่นาข้าว เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินมากที่สุดรวมทั้งสิ้น 11,052 ไร่ โดยจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการทำนามากถึง 9,549 ไร่ และเชียงใหม่ 1,503 ไร่ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนาเป็นกิจกรรมหลักของประชาชนในพื้นที่
3. พื้นที่อื่นๆ จำนวน 440 ไร่ แบ่งเป็น 167 ไร่ในเชียงใหม่ และ 273 ไร่ในแม่ฮ่องสอน พื้นที่เหล่านี้อาจใช้ในกิจกรรมทั่วไป เช่น ที่โล่ง ที่ว่าง ที่รกร้าง หรือพื้นที่ที่ไม่สามารถจำแนกประเภทได้อย่างชัดเจน
4. ไร่มุขเวียน พบเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 398 ไร่ เป็นลักษณะการเพาะปลูกชั่วคราว และเวียนเปลี่ยนพื้นที่ไปตามฤดูกาล สะท้อนถึงวิถีการเกษตรดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น
5. สวนผลไม้ มีการใช้พื้นที่ปลูกสวนผลไม้รวม 1,208 ไร่ โดยแม่ฮ่องสอนมีมากกว่าเชียงใหม่ (957 ไร่ เทียบกับ 251 ไร่) แสดงถึงความหลากหลายของพืชเศรษฐกิจในพื้นที่

สรุป

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะ ส่วนใหญ่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ค่อนข้างเปราะบาง โดยส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 5,000 บาท ต่อเดือน จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปหรือทำการเกษตรในลักษณะไร่และสวน ที่ดินที่ถือครองส่วนใหญ่มีขนาดไม่เกิน 5 ไร่ และมีการอยู่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 20 ปี สะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินเป็นหลักในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ระดับการรับรู้เกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประชาชนสามารถรับรู้สถานะของพื้นที่ว่าเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซึ่งมีกฎหมายคุ้มครองได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าประชาชนยังมีความเข้าใจน้อยในรายละเอียดของกฎหมาย โดยเฉพาะข้อกำหนดเกี่ยวกับสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น เงื่อนไขของการครอบครองใหม่ การเคลื่อนย้ายเขตแดน หรือมาตรา 64 ที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาตให้ใช้พื้นที่โดยชอบธรรม การรับรู้เหล่านี้ยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร อันเป็นผลมาจากช่องทางการสื่อสารที่ยังจำกัด

จากการวิเคราะห์ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายจากผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และการประชุมหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นช่องทางที่มีความน่าเชื่อถือในสายตาของชุมชน ขณะที่การสื่อสารผ่านช่องทางอื่น เช่น สื่อออนไลน์ หน่วยงานรัฐ หรือสื่อกระจายเสียง ยังมีบทบาทจำกัด การส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการถ่ายทอดข้อมูลด้านกฎหมายให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การศึกษายังพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการอยู่อาศัย ไม่มีผลต่อระดับการรับรู้กฎหมายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสะท้อนว่า การรับรู้กฎหมายไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของบุคคล แต่มีแนวโน้มที่จะขึ้นกับรูปแบบและคุณภาพของการสื่อสารจากภาครัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องมากกว่า

ในส่วนของการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา – แม่สะถูกนำมาใช้เพื่อการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา และมีการทำสวนผลไม้หรือไร่หมุนเวียนในบางส่วน แม้ว่าพื้นที่เหล่านี้จะอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมาย แต่การใช้ประโยชน์ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นทางเศรษฐกิจของประชาชนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อยังชีพ โดยสรุปงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการพื้นที่อนุรักษ์จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อย่างรอบด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ในรูปแบบที่เข้าถึงง่ายและเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างเป้าหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. จากผลการวิจัยพบว่า การขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย รวมถึงการขาดโอกาสทางการศึกษายังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมโครงการที่เน้นการให้การศึกษาเพิ่มเติม เช่น การจัดอบรมกฎหมายเบื้องต้น การตั้งศูนย์การศึกษานอกระบบในชุมชน

รวมถึงการอบรมทักษะอาชีพควบคู่ไปกับการรู้ทางกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนมีศักยภาพทั้งในด้านเศรษฐกิจ และการดำรงชีวิตในกรอบของกฎหมายที่ถูกต้อง

2. การสื่อสารข่าวสารกฎหมายไปยังประชาชนยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านช่องทางและความเข้าใจของผู้รับสาร การวิจัยเสนอแนะให้พัฒนาช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน เช่น การใช้ผู้นำชุมชนเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข้อมูล พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้ช่องทางที่เข้าถึงง่าย เช่น การประชุมหมู่บ้าน การประกาศเสียงตามสาย หรือการจัดกิจกรรมชี้แจงเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสาร อย่างถูกต้อง ครบถ้วน และเข้าใจง่าย

3. เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับกฎหมายเขตป่าอนุรักษ์หลายประการ จึงควรมีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เช่น การจัดอบรมให้ความรู้แบบเวิร์กช็อป การสาธิต หรือการบรรยายที่เน้นการยกตัวอย่างกรณีศึกษาใกล้ตัว นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับเรื่องที่ประชาชนมีความสับสนมากที่สุด ได้แก่ สิทธิการใช้ที่ดินในพื้นที่อนุรักษ์ และข้อจำกัดในการขยายพื้นที่ทำกิน เพื่อป้องกันการกระทำผิดโดยไม่รู้เท่าทันกฎหมาย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การใช้เพียงแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์อาจยังไม่สามารถเข้าถึงมุมมองเชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างได้อย่างครบถ้วน ดังนั้นจึงควรพิจารณาใช้เครื่องมือวิจัยที่หลากหลาย เช่น การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) หรือการศึกษากรณีตัวอย่าง (Case Study) เพื่อเพิ่มความละเอียดลึกซึ้งของข้อมูล และทำให้สามารถวิเคราะห์ประเด็นได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

References

- Boonchitradul, N. (1986). *Principles of educational administration*. Bangkok. (In Thai).
- Department of Lands. (2008). *Public land*. [Online]. Retrieved August 1, 2024, from <http://www.dol.go.th/dol/index.php>
- Khunwong, K. (2017). *Land use planning in land reform areas of Koh Phayam, Mueang Ranong District, Ranong Province under the concept of community-based tourism management*. (Master's thesis). Thammasat University. Bangkok.
- MKC Legal Office. (2021). *Recognition law*. Retrieved August 1, 2024, from <https://www.mkclegal.com/>
- Pinnoy, A. (2022). *The influence of destination image on repeat visit intention: A hierarchical multiple regression analysis from the perspective of eco- tourists in Northern Thailand's national parks*. (Master's thesis). Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University. Lampang.

- Puthong, D. (2018). Community forest management for sustainability through participatory processes and local traditions in Northern Thailand. *Journal of Administrative and Management*, 6(2), 80–94.
- Saengsanit, S. (2019). *Diversity of agricultural systems and natural resource management in highland communities: A case study of Pang Mapha District, Mae Hong Son Province*. (Research report). Chiang Rai: Mae Fah Luang University.
- Vichaidit, N. (2017). *Land use of communities around watershed forests: A case study of Mae Chaem District, Chiang Mai Province*. (Research report). Chiang Mai: Maejo University.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. (2rd ed). New York: Harper. And Row.
- Yondan, M. (2019). Khao Yai: Land use changes and capital groups. *Ubon Ratchathani Journal of Humanities and Social Sciences*, 10(1), 42–59.